

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2025-38-120-132>

УДК 373.3.011.3-051:808.5]:373(477)"202"

Гудима Наталія Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6192-3779>

hudyma.nataliia@kpnpu.edu.ua

РИТОРИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: НОВІ ВИМОГИ ДО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті ґрунтовно досліджено риторичну компетентність як одну з ключових складових професійної майстерності сучасного вчителя, зокрема в контексті впровадження Концепції Нової української школи, Професійного стандарту вчителя початкових класів. Акцентовано увагу на трансформації ролі педагога – від носія знань до фасилітатора, наставника та комунікативного лідера освітнього процесу, що зумовлює зростання значущості володіння ефективними риторичними навичками. Розкрито сутність поняття «риторична компетентність» за підходами, що базуються на аналізі педагогічної та риторичної літератури, проаналізовано наукові підходи до її структурування, а також виокремлено основні компоненти – мовленнєву, когнітивну, емоційно-ціннісну та соціокультурну. У розвідці доведено, що володіння риторикою передбачає розвиток низки soft skills, зокрема комунікативна гнучкість, емоційний інтелект, критичне та аналітичне мислення, креативність, публічна самопрезентація. Автор обґрунтовує необхідність цілеспрямованого розвитку риторичних умінь у майбутніх педагогів ще на етапі здобуття вищої освіти у закладах вищої освіти. Описано ефективні практико-орієнтовані методи формування риторичної компетентності: інтерактивні тренінги, моделювання педагогічних ситуацій, рольові ігри, рефлексивні вправи, цифрові інструменти комунікації тощо. Зроблено висновок про те, що сформована риторична компетентність є запорукою успішної професійної реалізації вчителя, його здатності до налагодження діалогу з учнями, батьками та колегами, а також до ефективного представлення й трансляції цінностей НУШ в освітньому процесі початкової школи.

Ключові слова: риторична компетентність; педагогічна комунікація; Нова українська школа; актуальні питання початкової освіти; професійна підготовка; вчитель; методи діяльнісного підходу; імідж учителя.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. У контексті освітньої реформи «Нова українська школа» акцент роблять на формуванні вчителя нового типу – комунікативно відкритого, психологічно гнучкого, здатного до діалогу й переконливого подання навчального матеріалу. У такій парадигмі риторична компетентність набуває особливої ваги, оскільки забезпечує ефективність усіх форм педагогічної взаємодії – з учнями, батьками, колегами та громадськістю.

Попри зростання уваги до проблеми педагогічної комунікації, питання формування риторичної компетентності у майбутніх учителів залишається недостатньо висвітленим у прикладному аспекті, особливо у світлі сучасних викликів освітнього простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема культури мовлення вчителя та риторичної підготовки досліджувалась у працях багатьох науковців. Так, О. Бабанський підкреслював значення мовленнєвого аспекту в організації освітнього процесу; І. Зязюн визначав риторику як засіб духовного самовираження вчителя та підкреслював її морально-етичну природу; С. Пасіхова розробила систему викладання педагогічної риторики у вищій школі, запропонувала класифікацію риторичних умінь; С. Мартиненко вивчає особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до мовленнєво-риторичної діяльності; В. Нищета займається питаннями методики навчання риторики в ЗЗСО та розглядає риторичну компетентність учнів як педагогічну проблему; Л. Ткаченко розглядає питання реалізації інноваційних педагогічних технологій у процесі вивчення курсу риторики та риторику як предмет наукових досліджень; Н. Гудима розробила систему риторичних вправ і завдань для формування професійно важливих мовно-риторичних умінь учителів початкових класів; Н. Мирончук аналізує соціально-професійні запити, сутнісні характеристики та методи формування риторичної компетентності майбутніх учителів початкової школи; Л. Мамчур досліджує формування мовно-риторичної компетентності майбутнього вчителя-словесника. У контексті НУШ поняття комунікативної компетентності вчителя розглядають у працях О. Савченко, Н. Бібік, а також в офіційних документах МОН, де підкреслюють роль учителя як фасилітатора та наставника.

Як бачимо, науковці роблять значний внесок у розробку теоретичних і методичних засад формування риторичної компетентності педагогів в умовах сучасної освіти. Їхні праці охоплюють різні аспекти цієї проблеми, включаючи визначення сутності поняття «риторична компетентність», виявлення її складових, розробку педагогічних технологій та методик її розвитку у майбутніх і вчителів-практиків початкової школи.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – з'ясувати особливості риторичної компетентності в умовах реалізації НУШ, а також визначити ефективні практико-зорієнтовані шляхи її формування в системі підготовки майбутніх педагогів. Для досягнення поставленої мети сформульовано такі **завдання**: розкрити сутність поняття «риторична компетентність» і проаналізувати наукові підходи до її структурування; обґрунтувати необхідність цілеспрямованого розвитку риторичних умінь у майбутніх педагогів ще на етапі здобуття вищої освіти у закладах вищої освіти; описати ефективні практико-зорієнтовані методи формування риторичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Згрупування визначень поняття «риторична компетентність» дає змогу краще осмислити його сутність і побачити, як його трактують різні українські науковці. Узагальнимо класифікацію визначень поняття «риторична компетентність» за підходами, що базуються на аналізі педагогічної та риторичної літератури:

– Лінгвістичний підхід (акцентують увагу на мовленнєвій грамотності, правильності, чистоті мовлення). На думку С. Пасіхової, риторична компетентність – це вміння грамотно, логічно та стилістично правильно будувати власні висловлювання з урахуванням комунікативної ситуації. у цьому контексті ключовими ознаками, на нашу думку, є дотримання норм української мови; логіка побудови тексту; стилістична доречність [1].

– Комунікативно-психологічний підхід (наголос роблять на здатності до ефективного міжособистісної взаємодії, діалогу, емпатії). І. Зязюн зазначає, що риторична компетентність – це здатність до ефективного спілкування, що ґрунтується на мовленнєвій культурі, етичних нормах та врахуванні емоційного стану співрозмовника. У цьому випадку до ключових ознак віднесемо етику мовлення; емоційний інтелект; культуру діалогу [2].

– Педагогічний (професійно-орієнтований) підхід (трактує риторичну компетентність як складник професійної компетентності вчителя). На думку Н. Бібік, О. Савченко, риторична компетентність учителя – це інтегративна здатність до переконливого, етично вмотивованого мовленнєвого впливу на учнів з метою формування позитивного освітнього середовища. До ключових ознак належать педагогічна доцільність мовлення; уміння впливати через слово; створення атмосфери довіри [3].

– Інтегративний (сучасний, soft skills) підхід (визначає риторичну компетентність як комбінацію м'яких навичок: комунікація + креативність + критичне мислення). Відповідно до цього підходу Л. Петухова досліджує риторичну

компетентність як поєднання мовленнєвих, емоційно-комунікативних, аргументативних і презентаційних умінь, які забезпечують ефективну педагогічну взаємодію. Ключовими ж ознаками є публічне мовлення; креативне самовираження; комунікативне лідерство [4].

Отже, риторичну компетентність трактують українські науковці як багатокомпонентне явище, що поєднує мовну грамотність (лінгвістичний підхід), етичне та емоційно чутливе спілкування (комунікативний підхід), професійні педагогічні навички (педагогічний підхід), а також *soft skills* (інтегративний підхід).

Незважаючи на наявність теоретичних розвідок, недостатньо уваги приділяють практичному аспекту – як саме формувати риторичні вміння з урахуванням сучасних цифрових і соціокультурних викликів.

Концепція «Нова українська школа» підкреслює, що новий учитель – це вчитель, який уміє ефективно комунікувати, слухати й чути учнів, поважати їхню думку, вести з ними діалог. Він має бути не лише джерелом знань, а й партнером у навчанні, що передбачає володіння високою культурою мовлення, аргументативними навичками, умінням підтримувати мовленнєвий контакт у різних педагогічних ситуаціях. «Учитель нової школи володіє навичками ефективної комунікації та постійно працює над розвитком власної мовленнєвої культури, оскільки саме через неї він створює середовище довіри та співпраці» [5]. Таким чином, риторична компетентність є не лише інструментом навчання, а фундаментом особистісно орієнтованого підходу, що забезпечує гуманізацію освітнього процесу.

Під риторичною компетентністю в умовах НУШ розуміємо інтегральну якість особистості, що включає вміння володіти мовленнєвими засобами впливу, логікою аргументації, етичними та психологічними аспектами комунікації, умінням будувати переконливі публічні виступи.

Риторична компетентність майбутнього вчителя початкових класів, на нашу думку, виявляється у виразному й грамотному мовленні українською літературною мовою; умінні вести діалог і полілог з дитиною, колегами, батьками; здатності до публічної презентації навчального матеріалу з урахуванням вікових особливостей учнів; риторичній етиці та педагогічній доцільності мовленнєвої поведінки.

У контексті реформи «Нова українська школа» роль учителя початкових класів зазнає суттєвих змін. Він перестає бути єдиним джерелом знань і трансформується на *фасилітатора, наставника та партнера* учнів у процесі навчання. Ці нові ролі безпосередньо впливають на вимоги до його риторичної компетентності, адже саме через ефективне спілкування вчитель здатен реалізувати ці функції. Розглянемо їх.

Як *фасилітатор*, учитель створює сприятливе освітнє середовище, в якому учні відчувають себе комфортно та заохочено до активної участі. Його риторична компетентність проявляється у здатності:

– *Вести діалог*: Замість монологічного викладання, вчитель ініціює та підтримує відкритий діалог із учнями, стимулюючи їх до висловлення власних думок, ідей та запитань. Він вміло ставить відкриті запитання, уважно слухає відповіді,

заохочує до дискусії та допомагає учням формулювати свої думки чітко й аргументовано.

– *Підтримувати комунікативну рівність*: Вчитель створює атмосферу взаємоповаги, де кожна дитина відчуває, що її голос є важливим і цінним. Він уникає авторитарного стилю спілкування, підтримує ініціативу учнів, заохочує їх до співпраці та обміну думками без страху бути неправильно зрозумілим чи оціненим. Його мовлення є доброзичливим, толерантним та позбавленим зверхності.

– *Сприяти самостійному навчанню*: Завдяки своїм комунікативним навичкам, вчитель допомагає учням самостійно знаходити інформацію, аналізувати її, робити висновки та презентувати результати своєї роботи. Він використовує різні методи комунікації, щоб спрямувати учнів, не нав'язуючи готових рішень, а стимулюючи їхнє критичне мислення та дослідницьку діяльність.

У ролі *наставника* вчитель підтримує особистісний розвиток кожного учня, допомагає йому розкрити свій потенціал та набути необхідних життєвих компетентностей. Його риторична компетентність проявляється у здатності:

– *Надихати та мотивувати*: Вчитель використовує своє мовлення, щоб підтримувати віру учнів у власні сили, заохочувати їх до подолання труднощів та досягнення поставлених цілей. Його слова є підбадьорливими, надихаючими та сповненими позитивної енергії. Він вміє знаходити індивідуальний підхід до кожної дитини, враховуючи її особливості та потреби.

– *Надавати конструктивний зворотний зв'язок*: Вчитель вміло формулює свої зауваження та рекомендації таким чином, щоб допомогти учням зрозуміти свої помилки та рухатися вперед, не відчуваючи при цьому приниження чи розчарування. Його мовлення є чітким, конкретним та доброзичливим.

– *Бути прикладом для наслідування*: Особиста мовленнєва культура вчителя є потужним інструментом впливу на учнів. Його грамотне, виразне, емоційно багате мовлення, вміння чітко формулювати думки, використовувати різноманітні мовні засоби, а також дотримуватися етичних норм спілкування є важливим зразком для формування риторичної компетентності учнів.

У *партнерських* відносинах з учнями вчитель вибудовує довірливу та відкриту комунікацію, де обидві сторони є активними учасниками освітнього процесу. Його риторична компетентність проявляється у здатності:

– *Співпрацювати та домовлятися*: Вчитель уміє вести переговори з учнями, спільно визначати цілі навчання, обговорювати правила поведінки в класі, знаходити компроміси та приймати спільні рішення. Його мовлення є переконливим, але водночас гнучким та відкритим до думки інших.

– *Слухати та розуміти*: Вчитель проявляє щирий інтерес до думок, почуттів та потреб учнів. Він вміє активно слухати, емпатично реагувати на їхні повідомлення, розуміти невербальні сигнали та враховувати їхній емоційний стан у процесі спілкування.

– *Створювати спільний інформаційний простір*: Учитель використовує різноманітні комунікаційні канали, щоб забезпечити ефективний обмін інформацією з учнями, залучати їх до обговорення актуальних питань, стимулювати їхню пізнавальну активність та формувати спільну навчальну спільноту.

Отже, формування риторичної компетентності вчителя початкових класів є ключовим аспектом успішної реалізації концепції НУШ. Педагог, який володіє розвиненою риторичною компетентністю, здатен ефективно виконувати ролі фасилітатора, наставника та партнера, створювати сприятливе навчальне середовище, мотивувати учнів до навчання, підтримувати їхній особистісний розвиток та формувати їхню власну комунікативну культуру. Тому, підвищення рівня риторичної компетентності має стати одним із пріоритетних напрямів професійного розвитку вчителів початкових класів в умовах Нової української школи.

На нашу думку, риторичну компетентність виявляють у виразному й грамотному мовленні українською літературною мовою; умінні вести діалог і полілог з дитиною, колегами, батьками; здатності до публічної презентації навчального матеріалу з урахуванням вікових особливостей учнів; риторичній етиці та педагогічній доцільності мовленнєвої поведінки. Ці вимоги повністю узгоджуються з Професійним стандартом вчителя початкових класів закладів загальної середньої освіти (2024), який чітко визначає, що педагог має «володіти усною і письмовою українською мовою на рівні, що забезпечує ефективне професійне спілкування, здатність переконливо й етично формулювати думки, підтримувати діалог з учасниками освітнього процесу» [6].

Також у структурі комунікативної компетентності [6] наголошено на потребі дотримання принципів педагогічної етики у спілкуванні; розвитку в учнів навичок аргументації через особистий приклад учителя; використання різноманітних мовленнєвих стратегій залежно від комунікативної ситуації. Тому риторичну компетентність розглядають не лише як засіб формального мовлення, а як інструмент створення сприятливого освітнього середовища, мотивації до навчання та формування особистісних цінностей.

Риторичну компетентність цілком пов'язують із *комунікативною гнучкістю, емоційним інтелектом, критичним мисленням*, тобто входить до ядра *soft skills*, які визначають якість міжособистісної взаємодії педагога з усіма учасниками освітнього процесу. У контексті розвитку професійної майстерності вчителя початкових класів риторична компетентність тісно пов'язана з поняттям м'яких навичок (*soft skills*) – універсальних умінь, які забезпечують ефективну комунікацію, емоційне взаєморозуміння та гнучкість у вирішенні педагогічних завдань.

Володіння риторикою передбачає розвиток таких *soft skills*: комунікативна гнучкість – уміння змінювати мовленнєву стратегію залежно від ситуації, адресата, віку дитини; емоційний інтелект – здатність розпізнавати та враховувати емоції співрозмовника, відповідно реагувати у спілкуванні; критичне та аналітичне мислення – побудова логічних висловлювань, аргументованих суджень, риторичних запитань; креативність – застосування образної мови, сторітелінгу, метафорики у

викладанні матеріалу; публічна самопрезентація – упевнене володіння голосом, жестами, інтонацією, робота з аудиторією [7].

У багатьох ЗВО України впроваджують спеціальні модулі та тренінги, спрямовані на розвиток саме soft skills через риторичні вправи: дискусії, рольові ігри, дебати, публічні виступи, спонтанне мовлення, а також цифрову комунікацію (запис відеоуроків, участь у вебінарах, ведення освітніх блогів). У контексті підготовки майбутніх учителів початкових класів за освітньо-професійною програмою «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка передбачено вивчення таких дисциплін, як «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Педагогіка», «Психологія», «Основи педагогічної майстерності та творчості вчителя», «Вступ до спеціальності», «Основи риторики та культури мовлення вчителя початкових класів» тощо.

Засвоєння соціально-гуманітарних дисциплін також сприяє розвитку риторичної компетентності. Це, зокрема, такі освітні компоненти, як «Філософія», «Основи наукових досліджень», «Партнерська взаємодія в Новій українській школі» тощо.

Як бачимо, формування риторичної компетентності є інтегрованим процесом, який сприяє всебічному розвитку особистості вчителя як лідера, партнера, радника й фасилітатора. Успішний педагог початкової школи – це не лише фахівець зі знаннями методики, а насамперед людина, яка ефективно комунікує, переконує, надихає.

Риторична компетентність є не просто набором комунікативних навичок учителя початкових класів, а й потужним інструментом формування його *позитивного іміджу*. Імідж педагога – це цілісне сприйняття його особистості учнями, батьками, колегами та суспільством загалом. Розвинена риторична компетентність є одним з ключових елементів цього іміджу, впливаючи на довіру, повагу та авторитет вчителя.

Риторичну компетентність можна сформулювати через імідж учителя початкових класів, зокрема *Створення враження компетентності та професіоналізму*:

- Грамотне та чітке мовлення: Вчитель, який володіє літературною мовою, уникає слів-паразитів, чітко формулює свої думки, справляє враження освіченої та компетентної людини. Його мовлення є зразком для учнів і викликає довіру у батьків.

- Змістовність та логічність висловлювань: Вміння логічно будувати свої висловлювання, аргументувати свою позицію, надавати змістовні відповіді на запитання демонструє глибоке розуміння предмета та педагогічної майстерності.

- Володіння фаховою термінологією (у відповідному контексті): У спілкуванні з колегами та батьками вчитель може використовувати фахову лексику, що підкреслює його професійний рівень.

Формування образу впевненого та авторитетного педагога:

- Упевнена манера говорити: Спокійний, впевнений тон голосу, правильна інтонація, вміння контролювати темп мовлення створюють враження впевненого у собі та своїх знаннях педагога.

– Уміння переконувати та мотивувати: Здатність учителя переконливо доносити інформацію, мотивувати учнів до навчання, надихати їх на досягнення успіху формує образ лідера та авторитетної особистості.

– Ефективне реагування на запитання та заперечення: Вміння швидко та аргументовано відповідати на запитання учнів та батьків, коректно реагувати на заперечення демонструє компетентність та готовність до діалогу.

Створення іміджу доброзичливого та емпатійного педагога:

– Доброзичливий тон та невербальні сигнали: Теплий, доброзичливий тон голосу, відкрита міміка, позитивний зоровий контакт сприяють встановленню довірливих відносин з учнями та батьками.

– Уміння слухати та проявляти емпатію: Здатність вчителя уважно слухати співрозмовника, розуміти його емоційний стан, висловлювати підтримку формує образ чуйного та емпатійного педагога.

– Толерантність та повага у мовленні: Уникнення образливих висловлювань, прояв толерантності до різних думок та поглядів створюють імідж вихованої та шанобливої людини.

Вплив на імідж освітнього закладу:

– Учитель як «обличчя» школи: Педагоги є представниками навчального закладу в очах учнів, батьків та громади. Позитивний імідж вчителя сприяє формуванню позитивного іміджу школи загалом.

– Залучення нових учнів та підтримка батьків: Вчителі з високою риторичною компетентністю, які вміють ефективно комунікувати та створювати позитивне враження, сприяють залученню нових учнів та підтримці позитивних відносин з батьківською громадою [8].

Отже, риторична компетентність є невід’ємним складником професійного іміджу вчителя початкових класів. Вона впливає на сприйняття його як компетентного, впевненого, авторитетного, доброзичливого та емпатійного педагога. Розвинена риторична компетентність сприяє встановленню ефективної комунікації з усіма учасниками освітнього процесу, підвищує довіру та повагу до вчителя, а також позитивно впливає на імідж навчального закладу в цілому. Тому, формування та постійне вдосконалення риторичної компетентності є важливим завданням для кожного педагога початкової школи.

Формування риторичних умінь можливе за умови системного та методично обґрунтованого підходу, що враховує особливості професійної діяльності вчителя початкових класів. До ефективних практик, на нашу думку, віднесимо:

1. Риторичні тренінги – інтерактивні заняття з розвитку навичок публічного мовлення, активного слухання, дебатів та переконливого виступу. Наприклад, тренінг «Моя перша педагогічна промова», під час якого студенти готують міні-виступ на 3-5 хвилин для уявного батьківського зібрання або класного свята. Мета –

продемонструвати структуру публічного мовлення (вступ, основна частина, завершення) з урахуванням вікових особливостей аудиторії.

Гра-дебати «Чи варто задавати домашнє завдання в 1 класі?», де студенти відпрацьовують техніку аргументації, контраргументів, етичного мовлення.

2. Моделювання педагогічних ситуацій – навчальні кейси, у яких майбутній учитель практикує мовленнєву поведінку в умовах конфлікту, мотивації, похвали чи осуду. Рольова вправа «Складний учень»: студент отримує завдання провести коротку розмову з гіперактивним учнем або з дитиною, яка знеохотилася до навчання. Потрібно обрати адекватний мовленнєвий тон, аргументи підтримки, тембр голосу.

Ситуація моделювання: Ситуація «Конфлікт з батьками» – майбутній учитель веде діалог з умовно агресивним батьком. Завдання – зберегти риторичну етику, аргументувати свої дії, тримати конструктив.

3. Рефлексивна практика – відеозапис власних виступів, самоаналіз, зворотний зв'язок від викладача й одногрупників. Завдання «Мовленнєве дзеркало»: студент записує на відео пояснення теми для 1–2 класу (наприклад, як навчити дитину розрізняти голосні і приголосні звуки) і самостійно аналізує чіткість дикції; логіку викладу; контакт з уявною аудиторією; невербальні засоби. Зворотній зв'язок від одногрупників за критеріями: «Я почув...», «Я відчув...», «Я би порадив...».

4. Цифрові засоби – створення освітніх відео, ведення навчального блогу або подкасту як засіб публічного мовлення в цифровому середовищі. Проєкт «Казка для першачка»: студенти створюють коротке відео або аудіо з читанням/інсценізацією казки, яку могли б використати на ранковому колі або для домашнього прослуховування. *Цифрові інструменти:* Платформи Canva або CapCut для оформлення відео з елементами анімації та власним озвученням.

5. Портфоліо мовленнєвих досягнень – збірка результатів виступів, рецензій, власних роздумів щодо комунікативного досвіду під час практики [9]. Портфоліо включає роздруковані чи записані виступи на педагогічних практиках (ранкове коло, свято, класна година); фрагменти есе на тему: «Який я ритор у класі?», відгуки від викладача/методиста на мовленнєву поведінку здобувача в закладі вищої освіти.

Оцифроване портфоліо у вигляді Google-диску або блогу, який можна показати майбутньому роботодавцю. Отже, риторична компетентність є невід'ємним складником професійної успішності вчителя в умовах Нової української школи. Вона забезпечує не лише якісну передачу знань, а й сприяє формуванню довіри, емпатії та співпраці у класному колективі. Для ефективного розвитку риторичної компетентності важливо запроваджувати практико-зорієнтовані підходи: інтерактивні форми навчання, моделювання реальних ситуацій, цифрові інструменти комунікації. Лише за умови поєднання теорії з педагогічною практикою можливо сформувати сучасного педагога-ритора, здатного до результативної комунікації в освітньому середовищі XXI століття.

Формування риторичної компетентності вчителя початкових класів є надзвичайно важливим з низки причин, які безпосередньо впливають на якість освітнього процесу, розвиток учнів та ефективність педагогічної діяльності:

1. Ефективна комунікація з учнями:

– Доступне пояснення матеріалу: Вчитель з розвинутою риторичною компетентністю здатен чітко, зрозуміло та цікаво пояснювати навчальний матеріал, адаптуючи свою мову до вікових особливостей молодших школярів. Він вміє використовувати образні порівняння, наочність, емоційну забарвленість мови, щоб зацікавити дітей та полегшити розуміння складних понять.

– Створення позитивної атмосфери: Вміле використання мови допомагає вчителю створити в класі атмосферу доброзичливості, підтримки та взаємоповаги. Теплі слова, заохочення, позитивна оцінка сприяють емоційному комфорту учнів та їхній мотивації до навчання.

– Управління класом: Чітке та переконливе мовлення допомагає вчителю ефективно керувати класною дисципліною, доносити свої вимоги та очікування, розв'язувати конфліктні ситуації.

2. Реалізація ролей фасилітатора, наставника та партнера (НУШ):

– Ведення діалогу: Риторично компетентний вчитель вміє ініціювати та підтримувати змістовний діалог з учнями, стимулювати їхні запитання, висловлювання власних думок, дискусії. Він вміє слухати та чути дітей, заохочувати їх до активної участі в навчальному процесі.

– Підтримка комунікативної рівності: Вчитель використовує мову, щоб створити атмосферу, де кожна дитина відчуває себе рівноправним учасником спілкування, її думка є цінною та важливою. Він уникає зверхності, підтримує ініціативу учнів.

– Мотивація та натхнення: Вчитель здатен своїм словом надихати учнів, підтримувати їхню віру у власні сили, заохочувати до подолання труднощів та досягнення успіху. Його мовлення є емоційно забарвленим, переконливим та позитивним.

– Надання зворотного зв'язку: Вчитель вміє коректно та ефективно надавати учням зворотний зв'язок щодо їхньої роботи, допомагаючи зрозуміти свої помилки та визначити шляхи для подальшого розвитку.

3. Формування мовленнєвої культури учнів:

– Учитель як мовний зразок: Мовлення вчителя є потужним зразком для наслідування учнями. Його грамотна, виразна, емоційно багата мова, вміння чітко формулювати думки, використовувати різноманітні мовні засоби безпосередньо впливають на формування мовленнєвої компетентності молодших школярів.

– Навчання ефективного спілкування: Вчитель, який володіє риторичними навичками, може свідомо навчати учнів основам ефективного спілкування, правилам ведення діалогу, висловлення власної думки, аргументації.

4. Професійний розвиток та самореалізація вчителя:

- Упевненість у педагогічній діяльності: Розвинена риторична компетентність надає вчителю впевненості у своїх силах, допомагає ефективно презентувати себе та свою роботу перед колегами, батьками та адміністрацією.
- Успішна взаємодія з батьками та колегами: Вміння чітко, переконливо та доброзичливо спілкуватися є важливим для налагодження конструктивних відносин з батьками учнів та колегами, для обміну досвідом та співпраці.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Формування риторичної компетентності є фундаментальною умовою для успішної професійної діяльності вчителя початкових класів, адже саме через ефективне слово педагог реалізує свої ключові функції, впливає на розвиток учнів, створює сприятливе освітнє середовище та сприяє формуванню їхньої власної мовленнєвої культури. В умовах Нової української школи, де акцент робиться на партнерській взаємодії та розвитку комунікативних навичок учнів, риторична компетентність вчителя набуває особливої ваги.

У подальших наукових пошуках доцільно зосередитися на розробленні ефективних моделей формування риторичної компетентності вчителя початкових класів, які б враховували сучасні освітні тенденції, зокрема вимоги Концепції Нової української школи. Актуальним є вивчення впливу риторичної підготовки на формування мовленнєвої культури учнів молодшого шкільного віку, а також взаємозв'язку між риторичною майстерністю педагога та створенням позитивного іміджу вчителя.

Перспективним напрямом є інтеграція цифрових засобів комунікації в процес підготовки майбутніх учителів з метою розвитку їхніх soft skills у риторичній діяльності.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Пасіхова, С.Г., 2013 *Риторика для педагогів: навчально-методичний посібник*. Київ: Центр учбової літератури.
2. Зязюн, І.А., 2008. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: *Видавець Чабаненко Ю.А.*
3. Савченко, О.Я., 2012. *Дидактика початкової школи: навч. посібник*. Київ: Генеза.
4. Петухова, Л.Є., 2023. Розвиток м'яких навичок як складової професійної компетентності майбутнього вчителя. *Педагогічні науки*, 1, 45–51.

5. *Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи* [Електронний ресурс]. Доступно:<<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>>.

6. *Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти»* [Електронний ресурс]. Доступно:<<https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>>.

7. *М'які навички (soft skills) для вчителів: посібник*, 2021. За ред. С. Гришковець, Т. Жданової. Київ: МОН.

8. Бондаренко, Г.Л., 2015. *Формування мовленнєво-риторичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи* [Електронний ресурс]. Доступно:<<https://surl.li/gfvrpw>>.

9. Гудима, Н., 2017. Риторичні вправи як засіб формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Лінгвостилістичні студії*, 6, 54-60.

RHETORICAL COMPETENCE IN THE CONTEXT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL: NEW REQUIREMENTS FOR THE TEACHER

Nataliia Hudyma,

PhD in Philology, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Primary Education,

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University

Kamianets-Podilskyi, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6192-3779>

hudyma.nataliia@kpmu.edu.ua

Abstract. The article thoroughly examines rhetorical competence as one of the key components of a modern teacher's professional mastery, particularly in the context of the implementation of the New Ukrainian School Concept and the Professional Standard for Primary School Teachers.

The focus is placed on the transformation of the teacher's role – from a transmitter of knowledge to a facilitator, mentor, and communicative leader of the educational process – which underscores the growing importance of mastering effective rhetorical skills. The essence of the concept of "rhetorical competence" is revealed based on the analysis of pedagogical and rhetorical literature. Scientific approaches to its structuring are analyzed, and the main components are identified: speech-related, cognitive, emotional-value-based, and sociocultural.

The study argues that rhetorical proficiency involves the development of a range of soft skills, including communicative flexibility, emotional intelligence, critical and analytical thinking, creativity, and public self-presentation. The author substantiates the need for the purposeful development of rhetorical skills in future teachers already at the stage of their higher education.

Effective practice-oriented methods of forming rhetorical competence are described, such as interactive training, modeling of pedagogical situations, role-playing, reflective exercises, and the use of digital communication tools. The article concludes that well-developed rhetorical competence is a prerequisite for a teacher's successful professional fulfillment, their ability to establish meaningful dialogue with students, parents, and colleagues, and to effectively represent and convey the values of the New Ukrainian School within the primary education process.

Keywords: rhetorical competence; pedagogical communication; New Ukrainian School; current issues of primary education; professional training; teacher; activity-based approach methods; teacher's image.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Pasikhova, S.H., 2013 *Rytoryka dlia pedahohiv* [Rhetoric for Educators]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
2. Ziaziun, I.A., 2008. *Filosofiiia pedahohichnoi dii* [Philosophy of Pedagogical Action]: monohrafiia. Cherkasy: Vydavets Chabanenko Yu.A.
3. Savchenko, O.Ia., 2012. *Dydaktyka pochatkovoï shkoly* [Didactics of Primary School]: navch. posibnyk. Kyiv: Heneza.
4. Petukhova, L.Ie., 2023. Rozvytok miakykh navychok yak skladovoi profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia [Development of Soft Skills as a Component of Professional Competence of Future Teachers]. *Pedahohichni nauky*, 1, 45–51.
5. *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly* [New Ukrainian School. Conceptual Foundations of Secondary School Reform] [Elektronnyi resurs]. Dostupno:<<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>>.
6. *Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity»* [On the Approval of the Professional Standard "Teacher of General Secondary Education Institution"] [Elektronnyi resurs]. Dostupno:<<https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>>.
7. *Miaki navychky (soft skills) dlia vchyteliv* [Soft Skills for Teachers]: posibnyk, 2021. Za red. S. Hryshkovets, T. Zhdanovoi. Kyiv: MON.
8. Bondarenko, H.L., 2015. *Formuvannia movlennievo-rytorychnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovoï shkoly* [Formation of Speech and Rhetorical Competence of Future Primary School Teachers] [Elektronnyi resurs]. Dostupno:<<https://surl.li/gfvrpw>>.
9. Hudyma, N., 2017. Rytorychni vpravy yak zasib formuvannia komunikativnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Rhetorical Exercises as a Means of Developing Communicative Competence of Future Primary School Teachers]. *Linhvostylistychni studii*, 6, 54-60.